

LAAT HET SCHREEUWEN, LAAT HET BRANDEN

Leslie Jamison

*Laat het
schreeuwen,
laat het branden*

Essays

Vertaald uit het Amerikaans door Pon Ruiter,
Aad Janssen en Marianne Palm

HOLLANDS DIEP

AMSTERDAM

2020

Oorspronkelijke titel: *Make It Scream, Make It Burn*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Little, Brown and Company, 2019

© Leslie Jamison, 2019

© Vertaling uit het Amerikaans: Pon Ruiter, Aad Janssen en Marianne Palm, 2020

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2020

Omslagontwerp: Bureau Beeldzorg, Antwerpen

Typografie: Crius Group, Hulshout

Foto auteur: © Beowulf Sheenan

ISBN 978 90 488 2547 9

ISBN 978 90 488 2548 6 (e-book)

NUR 323

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn vader, Dean Tecumseh Jamison

Wanneer beseffen onze zintuigen iets zo grondig
als wanneer het ons eraan ontbreekt?

– Marilynne Robinson, *Housekeeping*

Inhoud

I	Verlangen	11
	52 Blue	13
	We vertellen onszelf verhalen om terug te keren tot het leven	40
	Onderbroken reis	63
	Gesimuleerd leven	72
II	Kijken	101
	In Jaffna	103
	Wat geen stem kan uitleggen	116
	Laat het schreeuwen, laat het branden	124
	Maximaal diafragma	144
III	Thuiskomen	175
	Repetities	177
	De lange wacht	182
	De echte rook	197
	Dochter van een geest	222
	Het Museum van de Gebroken Harten	243
	Tekenen van leven	269

I
Verlangen

52 Blue

7 december 1992. Whidbey Island, Puget Sound, bij Seattle. De wereldoorlogen waren voorbij. De andere oorlogen waren voorbij: Korea, Vietnam. De Koude Oorlog was eindelijk ook voorbij. Het Whidbey Island Naval Air Station was gebleven. De Stille Oceaan ook, het water uitgestrekt en peilloos diep naast een vliegveld dat was genoemd naar een militair van de luchtmacht wiens lichaam nooit was gevonden: William Ault, gesneuveld in mei 1942 tijdens de Slag in de Koraalzee. Zo gaan de dingen. De oceaan verzwelgt complete lichamen en maakt ze onsterfelijk. William Ault werd een startbaan die andere mensen de lucht in stuurt.

Op het Naval Air Station was de oneindige Stille Oceaan te zien als eindige gegevens, verzameld door een netwerk van hydrofoons op de oceaانبodem. In eerste instantie werden die in de Koude Oorlog gebruikt om Sovjet-onderzeeërs te volgen, maar daarna zijn ze op de zee zelf gericht en zetten ze de vormeloze geluiden daarvan om in iets meetbaars: pagina's vol grafieken die uit een spectrograaf komen rollen.

Op die decemberdag in 1992 hoorde onderofficier Velma Ronquille een vreemd geluid. Ze zette het op een andere spectrograaf om er beter naar te kunnen kijken. Ze kon er niet bij dat het op 52 hertz binnenkwam. Ze wenkte een van de geluidstechnici. Hij moest er even bij komen, zei ze. Hij moest er ook naar kijken, De technicus kwam erbij. Hij keek. Zijn naam was Joe George. Velma zei: 'Volgens mij is het een walvis.'

Joe dacht: allemachtig. Op het eerste gezicht leek het onmogelijk.

Het geluidspatroon leek op de roep van een blauwe vinvis, maar die zaten gewoonlijk tussen de 15 en de 20 hertz: een bijna niet waarneembaar gerommel op de rand van het frequentiegebied dat mensen kunnen horen. Maar dit geluid, op 52 hertz, was uitzonderlijk. En toch was het onmiskenbaar het geluid van een dier dat zich buitengewoon hoog zingend door de oceaan voortbewoog.

Walvissen maken om een aantal redenen geluid: om hun weg te vinden, om voedsel te zoeken en om met elkaar te communiceren. Bij een aantal soorten, waaronder bultruggen en blauwe vinvissen, speelt de zang ook een rol bij het zoeken naar een partner. Bij blauwe vinvissen zingt het mannetje harder dan het vrouwtje. Hun zang haalt wel 180 decibel en daarmee zijn ze de luidruchtigste dieren ter wereld. Ze klikken en grommen en maken trillers en zoemen en kreunen. Ze klinken als misthoorns. Hun kreten leggen onder water duizenden kilometers af.

Omdat de frequentie waarop deze walvis zong zo ongewoon was, bleven de mensen op Whidbey hem jarenlang volgen, elke keer als hij op zijn trek van Alaska naar Mexico langs het eiland kwam. Ze dachten dat het een mannetje was, omdat in de paartijd alleen mannetjes zingen. De route die hij volgde was niet ongewoon, alleen zijn lied was dat, en het feit dat ze nooit andere walvissen in zijn buurt waarnamen. Hij leek altijd alleen te zijn. Deze walvis zong zijn lied, maar kennelijk voor niemand. In elk geval leek niemand erop te reageren. De akoestische technici noemden hem 52 Blue. In een wetenschappelijk rapport zou later komen te staan dat er nog nooit een walvis met soortgelijke eigenschappen was waargenomen. 'Misschien is het moeilijk te aanvaarden,' gaf het rapport toe, 'dat er in deze uitgestrekte oceaan maar één exemplaar van dit type voortkomt.'

De rit van Seattle naar Whidbey Island voerde me door het rechttoe rechtaan spektakel dat de industrie van de staat Washington bood: enorme stapels balken, rivieren tjokvol boomstammen, als forellen

in een kweekvijver, torens van snoepkleurige zeecontainers bij de haven van Skagit en een verzameling vuilwitte silo's bij de Deception Pass Bridge die met zijn stalen overspanning majestueus de Puget Sound overbrugt, met bijna zeventig meter lager onder het brugdek hard fonkelend water, doorschoten met splinters zonlicht. Het eiland aan de andere kant van de brug voelde pastoraal aan. Een andere wereld, bijna defensief. AFVAL WEGGOOIEN ZAL UW PORTE-MONNEE PIJN DOEN, stond er op een bord te lezen. En op een ander: GEEF UW HETELUCHTKANON DE RUIMTE. Whidbey Island zegt van zichzelf vaak dat het het langste eiland van Amerika is, maar dat is niet het geval. 'Whidbey is lang,' schreef *The Seattle Times* in 2000, 'maar laten we de waarheid niet oprekken.' Het is lang genoeg voor een vliegerfestival, een mossel-feest, een jaarlijkse wielervedstrijd (de Tour de Whidbey), vier meren en een jaarlijks moordmysterie spel waarbij het hele dorp Langley met zijn 1035 inwoners een plaats delict wordt.

Joe George, de technicus die 52 Blue als eerste identificeerde, woont nog steeds in een bescheiden huis op een heuvel aan de noordkant van Whidbey, een kilometer of tien van het Naval Air Station. Toen ik bij hem aanbelde, deed hij met een glimlach de deur open: een stevige man met zilverig haar, nuchter, maar vriendelijk. Hij werkte al twintig jaar niet meer op de basis, maar wist ons met zijn ID-kaart van de marine nog wel langs de beveiliging te krijgen. Hij vertelde dat hij dankzij die kaart de basis op kan om daar recyclebaar afval af te geven. Voor de officiersclub zaten mannen in vliegenierspakken op een houten terras cocktails te drinken, met daarachter de ruige pracht van de kustlijn: golven die stuksloegen op donker zand, zilte wind door de altijd groene bomen.

Toen Joe nog op de basis werkte, vertelde hij, hadden zijn mensen, die de audiogegevens van de hydrofoons moesten verwerken, eigenlijk niet veel te maken met wat er verder op de basis gebeurde. Dat was om veiligheidsredenen, zei hij. Toen we bij zijn oude

gebouw kwamen, zag ik wat hij bedoelde. Er stond een dubbele omheining met scheermesprikkeldraad omheen. Er waren indertijd mensen op de basis geweest die dachten dat het een soort gevangenis was. Die wisten niet waarvoor het diende. Toen ik vroeg wat volgens hem in 1992 die vreemde geluiden waren geweest, voordat hij beseftte dat ze van een walvis kwamen, zei hij: ‘Dat kan ik niet zeggen. Geheim.’

In zijn huis haalde hij er een pak papier bij, uit de jaren waarin hij 52 Blue volgde. Het waren computerkaarten waarin bijna tien jaar aan trekpatronen was vastgelegd. De route die de walvis elk jaar had gevolgd, was aangegeven in verschillende kleuren – geel, oranje, paars – en de primitieve grafische lijnen die computers van halverwege de jaren negentig produceerden. Joe liet me frequentiepatronen zien van het lied dat 52 Blue zong en legde uit wat ze betekenden, zodat ik ze kon vergelijken met de gebruikelijkere geluiden die walvissen maken: de lagere zang van ‘gewone’ blauwe vinvissen en de veel hogere frequenties van bultruggen. De zang van de blauwe vinvis bevat lange ronkende geluiden en gekreun, op dezelfde toonhoogte of gemoduleerd, en dat gold ook voor 52 Blue, alleen zat die op een volstrekt andere frequentie, net iets boven de laagste toon van een tuba. Hij liet me een kort stukje van 52 Blue horen, versneld, zodat menselijke oren het konden waarnemen. Het klonk spookachtig: een nasaal, pulserend, zoekend geluid, het auditieve equivalent van een lichtbundel die op een maanverlichte nacht net waarneembaar is door een dikke laag mist.

Joe had er duidelijk plezier om uit te leggen wat zijn grafieken en kaarten betekenden. Het leek verband te houden met zijn hang naar strakke organisatie en orde. Toen hij me trots de vruchten van zijn zeer uiteenlopende en verrassende hobby’s liet zien – zijn imposante verzameling vleesetende planten en de bijen die hij kweekte als voedsel daarvoor, of de smetteloze musket die hij als bouw pakket had gekocht voor historische tableaus waarbij hij een

achttiende-eeuwse pelsjager speelde – kwam duidelijk naar voren dat hij hechtte aan zorgvuldigheid en gewetensvolheid. Hij wilde heel graag alles wat hij deed accuraat en nauwgezet aanpakken. Toen hij me zijn cobralelies liet zien, zijn favoriete planten, legde hij uit dat door de semidoorzichtige bloemkelken de daarin gevangen vliegen denken dat ze naar het licht kunnen vliegen en zichzelf daarbij uitputten. Hij was merkbaar onder de indruk van het doeltreffende, vernuftige ontwerp van de plant. Toen drapeerde hij zorgvuldig een dunne lap textiel over hun groene rug heen om ze te beschermen tegen de kou.

Ik kreeg het gevoel dat Joe genoot van de kans om zijn oude grafieken weer eens tevoorschijn te halen. Die namen hem mee naar de tijd toen het verhaal van 52 Blue zich ontvouwde, met hem er middenin. Hij vertelde dat hij op Whidbey was gaan werken na een paar jaar van wat officieel werd omschreven als ‘onaangenaam werk’ op een basis op IJsland, al vertelde hij erbij dat die jaren helemaal niet onaangenaam waren geweest. Zijn kinderen hadden naast de Blue Lagoon sneeuwpoppen gemaakt. Joe was een goede kandidaat voor Whidbey. Hij had al een opleiding tot akoestisch technicus gehad en was dus klaar voor het werk dat werd gedaan in de lage kleine bunker achter de dubbele omheining.

Het systeem met de hydrofoons – het stond ook bekend als Sound Surveillance System oftewel sosus – was een beetje een bastaardkind, vertelde Joe. Toen de Koude Oorlog was afgelopen en er niet meer geluisterd hoefde te worden naar Sovjet-onderzeeërs, moest de marine ervan worden overtuigd dat de dure hydrofoons toch hun vele geld waard waren. Het werk dat de basis naar zich toe trok, werd ook voor de eerste mensen die het deden een verrassing. Darel Martin, een akoestisch technicus die met Joe had samengewerkt: ‘Eerst wisten we alles over haaien van staal, en nu gingen we levende, ademende dieren volgen.’ Hij zei: ‘Uit de oceaan komt een eindeloze hoeveelheid geluiden.’ Nu leeft het mysterie van één bepaalde walvis voort in de vorm van een man die aan zijn keukentafel

zit en verbleekte formulieren tevoorschijn haalt om aan de hand van een heel gewoon ogende grafiek een heel ongewoon voorbeeld van walviszang te laten zien.

Juli 2007, Harlem, New York. Leonora wist dat ze zou sterven. Niet ooit, maar binnenkort. Ze had al jaren last van vleesbomen en bloedingen. Soms waren die zo ernstig dat ze haar appartement niet uit durfde. Bloed werd een obsessie voor haar: ze dacht aan bloed, droomde over bloed, schreef gedichten over bloed. Ze gaf haar baan als supervisor voor de gemeente op, werk dat ze meer dan tien jaar had gedaan. Op dat punt was Leonora achtenveertig. Ze was altijd onafhankelijk geweest; ze werkte al sinds haar veertiende. Ze was nooit getrouwd, al waren er wel aanzoeken geweest. Ze was blij met de wetenschap dat ze voor zichzelf kon zorgen. Maar dit was een ander soort isolement. Een familielid zei tegen haar: 'Jij zit op een heel duistere plek' en wilde geen contact meer.

In de zomer was haar toestand verder verslechterd. Nu voelde Leonora zich daadwerkelijk ziek: permanente misselijkheid, ernstige constipatie, over haar hele lichaam pijn. Haar polsen waren opgezwollen, haar maag ook, voor haar ogen draaiden puntige spiralen kleurige rondjes. Als ze languit lag, kreeg ze bijna geen adem en dus sliep ze nauwelijks. Als ze wel sliep, had ze rare dromen. Een keer zag ze een door een paard getrokken lijkkoeft over de klinkers rijden van het Harlem van een eeuw geleden. Ze pakte de leidsels beet, keek het paard recht in de ogen en wist dat het haar kwam halen. Ze was er zo zeker van dat ze dood zou gaan dat ze de deur van haar appartement van het slot deed, zodat haar burens haar lichaam makkelijk konden weghalen. Ze belde haar huisarts om het ook aan haar te vertellen – *ik weet redelijk zeker dat ik doodga* – en die reageerde nijdig en zei dat ze een ambulance moest bellen en dat ze zou blijven leven.

Toen de broeders Leonora haar appartement uit reden, vroeg ze of ze haar even terug wilden rijden, dan kon ze de deur op slot doen.

Daaraan merkte ze dat ze weer vertrouwen had in haar leven. Als ze niet doodging, wilde ze dat haar deur op slot zat.

Dat verzoek aan de broeders, om nog even terug te mogen, is het laatste wat Leonora zich nog kan herinneren. Daarna volgden twee maanden duisternis. Die avond in juli was het begin van een medische odyssee – vijf dagen opereren, zeven weken in coma, zes maanden in het ziekenhuis – die haar uiteindelijk, in haar eigen tempo en op haar eigen manier, in contact zouden brengen met het verhaal van 52 Blue.

In de jaren waarin Joe en Darel 52 Blue volgden, werkten ze onder toezicht van Bill Watkins, een expert uit Woods Hole die om de paar maanden naar Whidbey Island kwam om te horen wat ze hadden gevonden. Iedereen die me iets over Watkins vertelde, beschreef hem in bijna mythische termen. Het aantal talen dat hij zou hebben gesproken varieerde voortdurend: zes, twaalf, dertien... Een van zijn voormalige assistenten hield het op twintig. Zijn ouders hadden als zendeling in Guinee gewerkt. Volgens Darel had Watkins als kind samen met zijn vader op olifanten gejaagd. ‘Hij kon 20 hertz horen. Voor mensen is dat een extreem lage toon,’ zei Darel tegen me. ‘Jij en ik kunnen dat niet horen. Maar hij kon dus de geluiden horen die olifanten in de verte voortbrachten. En dan vertelde hij zijn vader waar die heen moest.’

In de loop van zijn carrière ontwikkelde Watkins een groot deel van de technologie en de methodologie die het mogelijk maakten om de zang van walvissen op te nemen en te analyseren: zenders die aan walvissen worden vastgemaakt, het onder water afspelen van geluiden, technieken om walvissen op te sporen. Hij heeft de eerste bandrecorder ontwikkeld die in staat is om walvisgeluiden op te nemen.

Voor Joe en Darel was de ongebruikelijke frequentie waarop 52 Blue zong vooral interessant omdat hij daardoor gemakkelijk te volgen was. Je pikte zijn geluid er zo uit en dus wist je altijd waar

hij was. Andere walvissen waren lastiger uit elkaar te houden en dus gold dat ook voor de route die ze aflegden. Juist doordat deze ene walvis zich van alle andere onderscheidde, kregen ze er een band mee. 52 Blue werd een individu, terwijl andere walvissen een anoniemere collectieve groep bleven.

Het bijzondere geluid van 52 Blue, en ook het isolement waarin hij leek te verkeren, verleenden hem iets van een persoonlijkheid. ‘We zaten altijd te lachen als we hem volgden,’ zei Darel. ‘Dan zeiden we dat hij op weg was naar Baja California, voor een afspraakje.’ In zijn woorden klonk genegenheid door, vermengd met iets van meewarigheid, zoals studenten het kunnen hebben over de kleinste van een jaargang, die nooit veel succes heeft bij de meisjes. *Zoveelste misser voor 52 Blue, maar hij waagt een nieuwe poging, en hij blijft maar zingen.* Het werd meer dan werk alleen. Darel heeft zijn vrouw een ketting met een walvis eraan gegeven in de jaren dat hij 52 Blue volgde, en die draagt ze nog steeds.

Joe had zijn eigen fixaties. ‘Een keer is hij een máánd spoorloos geweest.’ Uit de klank van zijn stem bleek dat hij nog steeds met het mysterie bezig was. En toen ze hem na die maand eindelijk weer terugvonden, was hij verder de oceaan op gegaan dan hij ooit was geweest. Waarom die maand stilte? vroeg Joe zich af. Wat was er in die tijd gebeurd?

Watkins was de drijvende kracht achter het project. Maar hij kon het niet permanent aan de gang houden. Na de aanslagen van 11 september, legde Joe uit, was er geen geld meer.

Maar het verhaal van 52 Blue was nog maar net begonnen. Toen de onderzoekers van Woods Hole in 2004 met de resultaten van hun werk naar buiten kwamen, werden ze bedolven onder de reacties. Bill Watkins was een maand nadat de publicatie was goedgekeurd overleden en dus kwamen die allemaal terecht op het bureau van zijn voormalige onderzoeksassistent Mary Ann Daher. En de reacties kwamen niet van vakgenoten. Ze kwamen, zoals Andrew Revkin van *The New York Times* indertijd schreef, ‘van walvisliefhebbers die

zich het lot aantrokken van een moederziel alleen rondzwemmend dier' of van mensen die zich om andere redenen met de walvis identificeerden: omdat hij geen rust leek te kennen of zijn eigen weg leek te gaan, omdat hij zijn eigen lied zong.

Toen in december van dat jaar het artikel van Revkin uitkwam, onder de kop 'Lied van de zee, a capella en onbeantwoord' kwam er een nieuwe stroom brieven op gang. (Een uitspraak van Kate Stafford, onderzoeker van zeezoogdieren die in het artikel werd aangehaald, kan daarbij onbedoeld een rol hebben gespeeld: 'Hij zegt: "hier ben ik", alleen komt er geen reactie.') De brieven kwamen van mensen met een gebroken hart, van doven, van mensen met liefdesverdriet en alleenstaanden, van mensen die hun neus hadden gestoten en zich nu even van de liefde hadden afgewend, van mensen die dat twee keer hadden gedaan en zich voorgoed van de liefde hadden afgewend, van mensen die zich identificeerden met de walvis of met hem te doen hadden of verlangden naar de emoties die ze op hem projecteerden.

Een legende was geboren: de eenzaamste walvis ter wereld.

In de jaren die volgden, heeft 52 Blue – of 52 Hertz, zoals hij door veel van zijn fans wordt genoemd – heel wat snotterverhalen losgemaakt. Niet alleen 'De eenzaamste walvis ter wereld', maar ook 'De walvis die door zijn unieke lied nooit de liefde zal vinden', 'Het onbeantwoorde liefdeslied van een eenzame walvis' en 'Er is een walvis die door geen enkele andere walvis kan worden gehoord en hij is heel erg eenzaam en verdrietig. Kan de wetenschap niet met hem praten?' Er zijn fantasievolle verhalen verteld over een eenzame vrijgezel die op weg gaat naar de Mexicaanse Rivièra om daar zonder succes op zoek te gaan naar de grootste meiden die de wereld kent. 'Zijn muzikale lokroep galmt urenlang door het duister van de diepste zeeën. Zijn diep doorvoelde muziek komt recht uit het hart.'

Een zanger uit New Mexico, die niet tevreden was over zijn reguliere baan, schreef een album dat helemaal aan 52 Blue was gewijd; een zangeres uit Michigan schreef een kinderliedje over het verdriet

van de walvis; een kunstenaar uit New York maakte een sculptuur van oude plastic flessen en gaf dat de titel *52 Hertz* mee. Een muziek-producer in Los Angeles kocht op rommelmarkten cassettes en zette daar het lied van *52 Blue* op, een lied dat in hoog tempo een soort seismograaf van het sentiment aan het worden was dankzij de vele verhaallijnen die erin zaten: vervreemding en vastberadenheid, autonomie en verlangen; niet alleen een mislukte poging om te communiceren, maar ook een koppig volhouden, ondanks die mislukking. Er zijn Twitter-accounts opgezet om hem een stem te geven. Een daarvan, @52_Hz_Whale, windt er geen doekjes om:

Hallooooooo?! Joehoe! Is daar iemand? #SadLife

Ik ben zo eenzaam :(#lonely #ForeverAlone

Leonora werd in september 2007 wakker in het St. Luke's-Roosevelt Hospital. Ze had zeven weken coma achter de rug, maar stond nog aan het begin van de medische odyssee die haar naar *52 Blue* zou voeren. In een serie operaties die vijf dagen hadden geduurd, hadden chirurgen bijna een meter darm weggesneden om al het afgestorven weefsel te verwijderen dat rondom een ernstige darmobstructie was gaan rotten. Daarna hadden ze haar in coma gebracht, omdat dat haar herstel bespoedigde. Maar ze had nog een heel lange weg te gaan. Ze kon niet lopen. Ze had moeite om op woorden te komen en praten ging trouwens helemaal moeilijk, omdat haar slokdarm beschadigd was geraakt door alle buizen die er tijdens haar coma in waren gestoken. Bij tellen kwam ze niet verder dan tien. Ze kwam niet eens tot de tien. Maar ze deed alsof. Ze liet niets merken. Ze wilde niet dat anderen zagen hoe zwaar de strijd was die ze moest leveren.

Leonora's hele leven had in het teken gestaan van strijd. Ze was vooral opgevoed door haar grootmoeder, een vastberaden vrouw die niet voor één gat te vangen was, nog geen anderhalve meter groot,

blind geworden door diabetes, die uit Chennia via Trinidad in de Verenigde Staten was beland. Tegen Leonora had ze altijd gezegd dat ze in India geloofden dat de straten in Amerika met goud waren geplaveid. Maar Leonora herinnert zich dat in de jaren zeventig, toen ze op de middelbare school zat, het deel van Harlem waar ze was opgegroeid, rondom Bradhurst Avenue, een soort oorlogsgebied was, met een eigen eenheid van de politie en een torenhoog aantal moorden. Toen ze in een bepaalde zomer geïnteresseerd raakte in fotografie kreeg ze de bijnaam Doodsfotograaf, omdat zoveel mensen die ze portretteerde slachtoffer werden van het geweld.

Ze wilde per se weg. Uiteindelijk had ze met werken achter de toeg genoeg geld verdiend voor een reis naar Parijs, waar ze een in nevelen gehuld jaar doorbracht door met een kurkentrekker in haar hand de Boulevard Saint-Michel op en neer te lopen. Ze reisde door naar Capri, waar zij en een vriendin twee amoureuze strandwachten tegen het lijf liepen, brak in in een leegstaande villa en at daar brood met jam van de stoffige keukentafel. Toen ze terug was in New York ontmoette ze een man met wie ze bijna getrouwd was, maar in het gemeentehuis kreeg ze zo'n heftige krampaanval dat ze naar de wc moest. Daar besefte ze dat haar lichaam haar iets duidelijk maakte: *Niet doen*. Ze bleef in de wc tot het gebouw sloot; een politieman moest haar eruit halen.

Ze ging voor de gemeente werken. Ze begeleidde mensen die in de bijstand zaten, maar raakte zelf steeds meer geïsoleerd. Toen ze in juli 2007 het ziekenhuis in ging, leidde ze een zo teruggetrokken bestaan dat haar verblijf in het ziekenhuis niet zozeer aanvoelde als een abrupte breuk, maar meer als een voortzetting van haar neergang.

Het moeilijkste deel van haar herstelproces was afscheid nemen van haar zelfstandigheid: het besef dat ze niet meer onafhankelijk was van anderen en niet meer voor zichzelf kon zorgen. Toen ze haar stem terugkreeg, viel het haar al snel steeds makkelijker om te vragen naar dingen die ze nodig had. Toen ze eindelijk doorkreeg waar een vieze lucht vandaan kwam – het was haar eigen haar, met

klonters bloed erin – zei ze tegen een van de artsen dat die het moest knippen. Het resultaat viel niet tegen en schertsend zei ze dat hij altijd nog aan de slag kon als kapper.

In haar zes maanden in het ziekenhuis en diverse revalidatieklinieken voelde Leonora zich helemaal alleen. Ze kreeg weinig bezoek. Het leek wel of iedereen in haar leven op de loop ging voor de schade die ze had opgelopen en haar wegduwde omdat ze niet wilden worden geconfronteerd met haar ziekte. Ze nam aan dat haar ziekte mensen een ongemakkelijk gevoel gaf omdat die hen aan hun eigen sterfelijkheid deed denken. Als er toch mensen langskwamen, nam ze een duistere energie waar die uit hen stroomde; daar werd ze misselijk van. Als haar vader op bezoek kwam, zei hij keer op keer dat ze zo op haar moeder leek, een vrouw over wie hij het in jaren niet had gehad. Ze vermoedde dat er door haar ziekte lang begraven emoties – woede, verlies – in hem naar boven kwamen.

Leonora was afgesneden van anderen, en van de wereld. Ze kon niet eens televisiekijken, want daar kreeg ze hoofdpijn van. Toen ze laat in de avond een keer in haar eentje op internet bezig was, kwam ze het verhaal van 52 Blue tegen. Dat deed inmiddels al een jaar of wat de ronde op internet. Maar het sprak vooral Leonora sterk aan. ‘Hij sprak een taal die verder niemand sprak,’ zei ze tegen mij. ‘En ik zat zonder taal. Ik had geen taal meer om te beschrijven wat me was overkomen. Ik was net als hij. Ik had niets. Niemand om mee te communiceren. Niemand hoorde mij. Niemand hoorde hem. En ik dacht: *Ik hoor jou. Ik wou dat jij mij kon horen.*’

Net als de walvis voelde ze dat haar eigen taal van zijn ankers was losgeslagen. Het kostte haar veel moeite om tot iets van een zelfbeeld te komen, laat staan dat ze op de woorden kon komen om weer te geven wat ze dacht of voelde. De wereld leek zich van haar los te maken en de walvis bood een echo van dat probleem. Ze herinnert zich nog dat ze dacht: ik wou dat ik de taal van walvissen sprak. Ze putte een vreemd soort hoop uit de mogelijkheid dat 52 Blue wist dat hij niet alleen was. ‘Ik dacht: hij is er. Hij is aan het praten. Hij

zegt iets. Hij zingt. En er is niemand die hem echt begrijpt, maar er zijn mensen aan het luisteren. Hij weet vast dat er mensen naar hem luisteren. Dat moet hij voelen.'

De jacht op een ongrijpbare walvis is het beroemdste verhaal uit de Amerikaanse literatuurgeschiedenis. *Hebt ge de Witte Walvis gezien?* Maar terwijl *Moby Dick* enerzijds gaat over het zoeken naar een dier, naar wraak, gaat het ook over het zoeken naar een metafoor en is het een poging om datgene te begrijpen wat zich aan begrip onttrekt. Ishmael, de verteller, noemt de witheid van de walvis 'een zwijgende leegte, vol betekenis'. Vol betekenissen, in feite: goddelijkheid en het afwezig zijn daarvan, oerkracht en het afslaan daarvan, de mogelijkheid van wraak en een mogelijke ondergang. 'Van al deze dingen was de albinowalvis het symbool,' legt Ishmael uit. 'Verwondert u zich dan over de felle jacht?'

Toen ik begon aan mijn onderzoek naar het verhaal van 52 Blue probeerde ik contact op te nemen met Mary Ann Daher in Woods Hole, in de hoop dat ik via haar kon leren begrijpen hoe het verhaal van deze walvis de wetenschap achter zich had gelaten en een soort strijdkreet was geworden. Haar rol in het verhaal was curieus. Zij was onbedoeld iemand geworden bij wie een groeiende schare gelovigen hun hart uitstortten, enkel en alleen omdat haar naam onder een artikel stond over een project waaraan ze jaren eerder als onderzoeksassistent verbonden was geweest. 'Ik krijg allerlei mail,' vertelde ze indertijd een journalist. 'Soms zijn er heel roerende verhalen bij. Die lees je met een brok in je keel, zeker als ze vragen waarom ik niet de oceaan op kan om het dier te helpen.' Uiteindelijk kreeg ze genoeg van alle aandacht van de media. 'Het is heel pijnlijk geweest,' vertelde ze in 2013 een andere journalist. 'Noem een land en ik heb er een telefoontje vandaan gekregen met een verzoek om informatie. Terwijl ik hier al sinds 2006 of zoiets niet meer aan gewerkt heb. Watkins zou het helemaal niks gevonden hebben, en dan druk ik me nog zacht uit.'

Toch wilde ik graag met haar praten. Ik zag het beeld al voor me: wij samen in Woods Hole, bij de zee, blikken die elkaar kruisten, ieder met een kop koffie in de zilte zeelucht. Hoe voelde het om die mails te krijgen, zou ik vragen. En dan zou zij vertellen hoe aangrijpend elke mail geweest was en hoe haar inbox een soort biechtstoel was geworden. Misschien zou ze er uit het hoofd een citeren, de mail die haar het diepst had geraakt: *Hij is hoop en verlies tegelijk*. Dan zou ik haar stem horen haperen en zou ik de woorden opschrijven, met de hapering erbij. Ik zou schrijven over haar wetenschappelijke afstandelijkheid, die nog *nét* standhield tegen de emotie, maar bijna werd weggevaagd door hulpeloze verwondering over het lot van een hulpeloze vreemdeling.

Zo had het kunnen gaan. Misschien is er wel een andere wereld waarin het zo gegaan is. Maar in deze is er alleen maar haar weigering om op mijn e-mails te reageren. De persmedewerker van Woods Hole heeft het allemaal heel duidelijk gezegd: Daher wil niet meer praten over de walvis, wil niet meer nee zeggen tegen gespeculeer over de walvis, weigert nog misvattingen van anderen te corrigeren. Alles wat er te zeggen was, heeft ze gezegd.

De laatste journalist met wie ze wilde praten was de auteur Kieran Mulvaney. Uit de transcriptie van dat gesprek komen haar achterdocht en ergernis duidelijk naar voren. 'Daar hebben we geen flauw idee van,' zei ze toen haar werd gevraagd waar het ongewone lied van 52 Blue vandaan kwam. 'Is hij alleen? Weet ik veel. Mensen hebben een beeld dat hij daar moederziel alleen rondzwemt en zingt, en dat er niemand naar hem luistert. Maar daar kan ik niets over zeggen. Plant hij zich met succes voort? Geen flauw idee. Dat zijn vragen waar niemand het antwoord op weet. Is hij eenzaam? Ik heb er een hekel aan om dieren menselijke emoties toe te schrijven. Kennen walvissen eenzaamheid? Dat weet ik niet. Daar wil ik niet eens over beginnen.'

Daher weigerde met me te praten. Ze weigerde de mails door te sturen van mensen die door het dier geroerd waren geraakt. En dus ging ik daar zelf maar naar op zoek.

Eerst waren het alleen maar stemmen uit de digitale ether: een Poolse fotograaf van een boulevardblad, een vrouw die voor een Ierse boerencoöperatie werkte, een Amerikaanse moslima die 52 Blue associeerde met de profeet Yunus. Ze ontmoetten elkaar op een aan de walvis gewijde Facebook-pagina, waar de meeste berichten om twee thema's draaiden: medelijden met Blue 52 en Blue 52 willen opsporen. Denise postte op een ochtend keer op keer het bericht 'Zoek 52 Hertz': om 8.09, 8.11, 8.14, nog een keer om 8.14 en 8.16. Een zekere Jen schreef: 'Ik wil hem gewoon een knuffel geven.'

Shorna, een vrouw van tweeëntwintig uit Kent, vertelde me dat de verhalen die ze over 52 Blue hoorde het haar mogelijk maakten om het isolement te begrijpen waarin ze beland was nadat haar broer op haar dertiende de dood had gevonden. Ze had de overtuiging niet van zich af kunnen zetten dat haar verdriet voor niemand te bevatten was. Haar familie wilde er niet over praten. Therapeuten vertelden haar wat ze diende te voelen. De walvis vertelde haar nooit wat ze diende te voelen. Hij gaf alleen maar vorm aan wat ze al voelde, namelijk dat ze 'op een andere golflengte' zat dan andere mensen. Juliana was negentien en studeerde Engels aan de University of Toronto. Zij vertelde me dat de walvis de belichaming was van 'iedereen die zich ooit te wereldvreemd heeft gevoeld om van anderen te kunnen houden'. Voor haar verzinnebeeldde hij iedereen die in zijn eentje ronddoelde, of iedereen, met inbegrip van haarzelf, 'die probeert iemand te vinden die ons accepteert, ondanks onze zwakheden en fouten'.

Zbigniew, een fotoredacteur van zesentwintig bij de grootste boulevardkrant van Polen, besloot de contouren van 52 Blue op zijn rug te laten tatoeëren toen een relatie die zes jaar had geduurd was uitgegaan:

Ik was heel erg verliefd. Maar ze bleek me te behandelen als een tweederangs iemand. Ik was er kapot van, vooral omdat ik haar alles heb gegeven en dacht dat zij dat ook voor mij

zou doen. Door haar heb ik nu geen contact meer met vrienden die belangrijk voor me waren. Al die tijd verspild. Daar word ik verdrietig van. Het verhaal van de 52 Hertzwalvis maakt me dan weer blij. Voor mij symboliseert hij alleen-zijn, maar dan in positieve zin. Wat hij uitdraagt, is: ik ben wel alleen, maar ik leef door.

Voor Zee, zoals hij zich noemt, symboliseert 52 Blue de eenzame dagen nadat ze uit elkaar waren gegaan, toen hij thuis in zijn eentje naar verdrietige films zat te kijken, samen met Puma en Fuga, zijn twee katten. ‘Een hele tijd heb ik ook op een andere frequentie “gezongen”,’ schreef hij aan me. Maar voor hem staat de walvis ook voor veerkracht: ‘Zo heeft mijn leven er de laatste twee jaar uitgezien. Ik zwem langzaam door mijn deel van de oceaan en probeer mensen zoals ik te vinden. Geduldig door het leven gaan, zorgen dat ik niet beschadigd raak, maar op een positieve manier toch bijzonder.’

De tatoeage was voor Zee een manier om een eresaluut te brengen aan de walvis en wat die voor hem had betekend en anderen die betekenis door te geven: zingen op een frequentie die kan worden begrepen. De tattoo loopt over het bovenste deel van zijn rug, ‘de enige plek op mijn lichaam waar een indrukwekkend grote tatoeage past’. Achter een gedetailleerde afbeelding van Moby Dick, ook een dier dat Zee hevig boeit, is een tweede walvis te zien. Het is een spookwalvis: blote huid met alleen de contouren van 52 Blue in inkt aangegeven. De tatoeage van Zee benadrukt het feit dat 52 Blue nooit is waargenomen.

Sakina, een vrouw van achtentwintig die in Michigan woont, associeert 52 Blue met een ander soort verlies: een meer spiritueel gerichte strijd. Ik zag haar voor het eerst in een YouTube-filmpje. Gekleed in een hidjab vertelde ze dat het verhaal van 52 Blue haar meteen deed denken aan de profeet Yunus, die werd verzwolgen door een walvis. ‘Heel begrijpelijk dat de eenzaamste walvis zich

eenzaam voelt,' zegt ze. 'Want eerst had hij een profeet bij zich, in zijn maag, en nu niet meer.' Ik heb met Sakina gepraat in een koffiebar in Ann Arbor. Ze vertelde dat het verhaal van 52 Blue haar had doen denken aan eenzame perioden uit haar jeugd. (Ze was als moslima opgegroeid in New Mexico.) Maar in haar verbeelding snakte de walvis niet naar liefde, maar veel meer naar een doel in zijn leven: een profeet om te verzwelgen of een profetie om te vervullen. Wat ze zich afvroeg: 'Verlangt hij weer naar het goddelijke?'

David, een Ier met twee kinderen, identificeerde zich dieper met 52 Blue nadat hij zijn baan was kwijtgeraakt bij Waterford Crystal, waar hij meer dan twintig jaar had gewerkt. Hij schreef een song waarin hij treurde dat hij 'het verdriet had gevolgd, net als Walvis 52 Hertz' en verhuisde toen met zijn vrouw naar Galway om een nieuw bestaan te beginnen. 'Ik hoor van iedereen dat Galway goed zal zijn voor me,' schreef hij me indertijd. Op zijn zevenenveertigste was hij een zanggroep aan het opzetten en ging hij ook weer een opleiding doen. 'Voor mij is de ontdekking van de walvis een teken uit de diepte dat ik dicht bij een ontdekking ben. Het enige wat ik weet is dat de walvis 52 Hertz daar ergens aan het zingen is, en daardoor voel ik me minder eenzaam.'

Zes maanden later schreef David dat zijn vrouw hem na vijftwintig jaar huwelijk had verlaten. Ze hadden elkaar vrijwel niets meer te zeggen. Het leven in Galway was niet wat hij ervan had verwacht. Zijn zanggroep was op niets uitgelopen. Maar hij vond nog steeds troost in de walvis. 'Ik weet dat ze daar nog steeds is.' Hij zag haar als een vrouwtje, misschien als een zielsgenoot. 'Ik zie anderen, die ook zoeken. Misschien zal ik niet lang meer alleen zijn.'

De natuur is altijd een bereidwillig scherm geweest waarop mensen van alles projecteren. In de romantiek werd dat de pathetische drogreden genoemd. Ralph Waldo Emerson noemde het 'omgang met hemel en aarde'. We projecteren onze angsten en verlangens op alles wat we niet zijn – elk dier, elke berg – en op die manier scheppen we

een soort verwantschap. Het is een handeling waarin nederigheid, verlangen en claimen bij elkaar komen. Vaak zijn we ons er niet eens van bewust dat we het doen. Tientallen jaren nadat de amateurastronoom Percival Lowell beweerde dat hij op Mars kanalen had gezien en op Venus vage ‘spaken’, en die waarnemingen interpreteerde als bewijs voor buitenaards leven, kwam een optometrist erachter dat Lowell de vergroting en de lensopening van zijn telescoop zó had afgesteld dat hij het binnenste van zijn oog projecteerde op de planeten die hij observeerde. De spaken van Venus waren de schaduwen van zijn door hypertensie gezwollen bloedvaten. Hij zag geen ander leven; hij zag de afdruk van zijn eigen blik.

Toen Emerson stelde dat ‘elke verschijning in de natuur overeenkomt met een gemoedstoestand’, zag hij die overeenkomst als een soort voltooiing. ‘Alle feiten uit de natuurlijke historie hebben op zich geen waarde, maar zijn steriel, als één enkele sekse,’ betoogde hij, en hij opperde de gedachte dat menselijke projectie in feite het ei bevrucht. Niet alleen verleende projectie zin aan het ‘steriele’ corpus van de natuur, vond Emerson, projectie bood de mens ook voedsel, en werd ‘onderdeel van wat hij elke dag tot zich nam’.

Ook al bezag Emerson dit proces in positieve zin, hij zette ook vraagtekens bij de implicaties ervan. ‘We krijgen dus hulp van objecten uit de natuur bij het uitdrukking geven aan bepaalde overwegingen, maar wat een grootse taal is dat om peperkorrels aan informatie over te brengen!’ schreef hij. ‘We zijn als reizigers die de as van een vulkaan gebruiken om eieren te bakken.’ Hij vroeg zich af of je de natuur van haar integriteit beroofde door haar als metafoor in te zetten. ‘Hebben bergen en golven en de hemel geen andere betekenis dan die wij ze bewust geven door ze te gebruiken als embleem van onze gedachten?’ Een ei bakken in de hete as van een vulkaan is misschien wel een treffende manier van wat het betekent om een enorme walvis te gebruiken als kapstok voor heimwee of de ennuï van een verbroken relatie. *Is hij eenzaam? Ik vind het helemaal niks om menselijke emoties te projecteren op een dier.*